

ТРИЗЕНБІК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDENT UKRAINIENNE

Число 37 (587) Рік вид. XIII. 26 вересня 1937 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 26 вересня 1937 року

Події в світі розгортаються перед нашими очима небувалими темпами. Все йде вперед до своїх призначень семимилевими кроками. Вибухають і розвиваються події просто на очах, і трохи не щодня можна слідкувати за рівнодієюю, як вона зазначає свою увялену криву.

Тільки що відбулася Середземноморська Конференція, що притягла до себе увагу світу. Далі — Асамблея Ліги Націй. Але пройшли часи, коли Асамблеям надавалося винятково велике значіння. Міжнародне життя, у своїх великих рисах, тепер іде і по-за Лігою Націй. І дійсно, чому б це було інакше, коли такі великі держави, як Німеччина, Японія, Італія, що виявляють до того такий динамізм, не належать до Ліги Націй, а сама вона ослаблена не лише відсутністю тих держав, а ще й присутністю такої деструктивної сили, якою являється член Ліги Націй — ССРСР.

Не скінчилася ще Асамблея Ліги Націй, як увагу всього світу привертає до себе чергова визначна подія — зустріч вождів двох великих тоталітарних держав — Гітлера і Мусоліні. Треба думати, що й час зустрічі тої не являється випадковим — як раз під час Асамблеї Ліги Націй, як раз, коли совітський представник у Лізі Литвінов робить там свої виступи, — правда, безуспішні, — зкеровані саме проти Італії, Німеччини і Японії.

Приймаючи на увагу неучасть цих великодержав у Лізі Націй і, з другого боку, — таке або інше співробітництво їх або певні погодження, необхідно відмітити важливе значіння тієї зустрічі Гітлер-Мусоліні, яка, ніби, протиставляється певним способом і самій Лізі Націй.

Війна Японії з Китаєм, що може обернутися і в війну Японії з совітами, гострі виступи Німеччини проти совітів, а тако-ж і італійське протисовітське наставлення, яке особливо ядро виступає у війні в Іспанії, — все це створює міжнародне становище, за яким необхідно уважно слідкувати і зреровувати увагу тако-ж і в тому напрямку, де зазначається протиставлення тим силам, з якими за свою свободу і незалежність бореться і український народ.

* * *

Протягом останнього року вже кілька разів згадувалося од нас про вдачливу спробу організації українського Пласту у Франції. І тепер, коли тільки що закінчився перший емігрантський пластовий табір, не можна не повернутися знову до цієї теми, щоб підкреслити ще раз задовольняючі наслідки пластової праці і зазначити, що коли Пласт прививається в одній країні, то нічого не може стояти на перешкоді до засновання його по інших країнах, де скупчена наша еміграція, а головню в Польщі та Румунії.

Українська еміграція у Франції здала собі цілковито справу з того, що Пласт — це дуже добрий спосіб для національного виховання дітей, для розвитку в них тих цінних прикмет, які так бажані і так необхідні нашій молоді для її майбутнього служення Україні, того служення, в якому молоді треба буде з'єднувати і любов до батьківщини, і велику свідомість, і твердість чину та характеру, і дисциплінованість та готовність на жертву.

І це розуміння, що в Пласті їх діти зможуть набути всі ті прикмети, що Пласт є та форма, під якою, в отриманні з українською школою, найлегше й найліпше дати дітям національне виховання, — розуміння цього подиктувало українській еміграції у Франції прийняти на останньому своєму з'їзді, що відбувся два місяці тому, таку ухвалу:

«З'їзд закликає всі Громади Союзу

Після того, як з'їзд нашої еміграції у Франції прийняв ту ухвалу, після того, як у Франції вже відбувся перший пластовий табір, можна уважати, що в цій країні Пластові забезпечено належну будуччину, і що не буде в скорому часі у Франції ні однієї Громади, що не подбала б про організацію Пласту для свого молодого покоління.

Довідуємося, що за який місяць має свій черговий з'їзд і наша еміграція в Польщі, в тій країні, де перебуває дуже велике число українських дітей батьків-емігрантів. Саме з Польщі, рівно-ж як і з Румунії, так багато голосів роздавалося в нашій емігрантській пресі про необхідність віднайдення способу дати українське національне виховання дітям українських емігрантів. Коли ми при тому згадаємо, що в Польщі знаходиться кілька тисяч наших емігрантських дітей, то ми зрозуміємо всю важність цього питання не лише з боку інтересів частини нашої еміграції, що осіла в Польщі, а й в широкому українському аспекті взагалі.

І коли, дбаючи про виховання своїх дітей, українська еміграція у Франції змогла в організований спосіб, на своєму з'їзді, вказати всім українським емігрантам у Франції на Пласт, як на добрий засіб не лише для заховання й збереження українських дітей для українського народу, а й для плекання найвищої форми національної свідомости, — то, треба вірити, що і в Польщі у наших людей знайдеться зрозуміння для цієї важної справи, що скрізь по відділах Українського Центрального Комітету у Польщі пластову справу наші громадяне продикутують, що вони винесуть рішення про організацію Пласту у себе й виявлять широку ініціативу і на самому 4-му делегатському з'їзді в справі організації Пласту взагалі для всіх дітей українських емігрантів, яких об'єднує УЦК. Віримо, що, в турботі за майбутнє наших дітей і нашої Батьківщини знайдеться і в окремих осіб ініціатива й енергія, щоб пластову справу успішно перевести в життя.

По закінченні пластового табору у Франції, 20 вересня с. р., після прийняття обітниці, група справжніх уже наших пласту-нів, тих, що зробили вже перший пластовий іспит, в урочистий

спосіб прийняла такий текст листа-заклику до всіх українських дітей на еміграції:

«Пластуни й пластунки, що відбули табор у Шалеті у Франції, вітають усіх українських юнаків і юначок на еміграції та закликають їх усіх до українського пластового гурту. Український Пласт чекає на вас! Скоб!».

Пластуни, по відбутті першого пластового іспиту, проявляють уже певну самостійність у своєму внутрішньому житті. Вони обірають самі собі свого провідника, вони під його керівництвом самі можуть відбувати своє пластування й т. д. Першим кроком своїм одначе пластуни й пластунки у Франції зробили отой заклик до всіх українських хлопців і дівчат на еміграції приставати до Пласту. Не дивно це зрештою після п'ятитижневого перебування в таборі. Вони побачили, зрозуміли і відчули що це є Пласт. Вони як би відкрили вже ту дорогу до краси життя, до щастя, до свободи, до слави, до всього того, що так манить молоду душу, і разом з тим вони як би відчули ту дорогу, яка їх має привести до вільної, щасливої і сильної Батківщини, якою вони будуть пишатися перед цілим світом.

Наші діти у Франції, що стали тепер пластунами, це зрозуміли й відчули. І тому вони кличуть усіх своїх товаришів на чужині приєднатися до них. Вони їм як би хочуть сказати, як це солодко й приємно почувати себе об'єднаними й організованими, вчитися служити Україні, стояти в рядах струнко, коли урочисто під бадьорий пластовий спів підіймається вгору український прапор, якому віддається пошана, як добре в Пласті разом із тим забавлятися. І при тому все робити свідомо, і знати й розуміти, що вони йдуть,— як співають в одній із своїх пісень,—

— За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ!

Треба надіятись, що тим більше розуміння до Пласту виявлять наші громадяни, і по всіх країнах дадуть своїм дітям можливість відгукнутись на той заклик, який до них звертають українські пластуни із Франції.

ПРОТЕСТ УРЯДУ УНР ПРОТИ УЧАСТИ ССРС У НІОНСЬКІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ

---

16 вересня с. р. пан Вячеслав Прокопович надіслав телеграфічно від уряду УНР наступний протест до всіх держав, що були заступлені на минулій конференції в Ніоні, де було підписано умову про безпеку мореплавства в Середземному морі:

Довідавшись, що ССРС знаходиться в числі держав, які підписали умову в Ніоні, складену для того, щоб «покласти край випадкам, що протирічать самим елементарним принципам гуманності», уряд УНР вважає за свій обов'язок звернути увагу держав, які взяли участь у Середземноморській конференції, на те, що московський совітський уряд отримав доступ до Чорного моря лише через напад на непідлеглу Українську республіку та інші країни, як Дон, Кавказ і т. д., які знаходяться з того часу під незаконною й жорстокою окупацією совітів. Присутність совітів у басейні Чорного моря, і в наслідку того в басейні моря Середземного, бере початок у зламанні міжнародного права та «самих елементарних принципів гуманності». Тому український національний уряд урочисто протестує проти участі ССРС у ніонському договорі.

Т. І. МАСАРИК

---

14 поточного вересня на замку в Ланах близько Праги, в місці свого одпочинку, упокоївся на віки Томаш Масарик, вождь чехо-словацької еміграції в р. р. 1914-1918, тоб-то за часів великої війни, а потім беззмінний легальний президент і фактичний, всіма визнаний диктатор-вождь Чехословацької республіки в р. р. 1918-1935, що його ім'я назавжди буде neodривно зв'язане з історією подунайських країн взагалі, а з його батьківщиною — Чехословащиною — особливо.

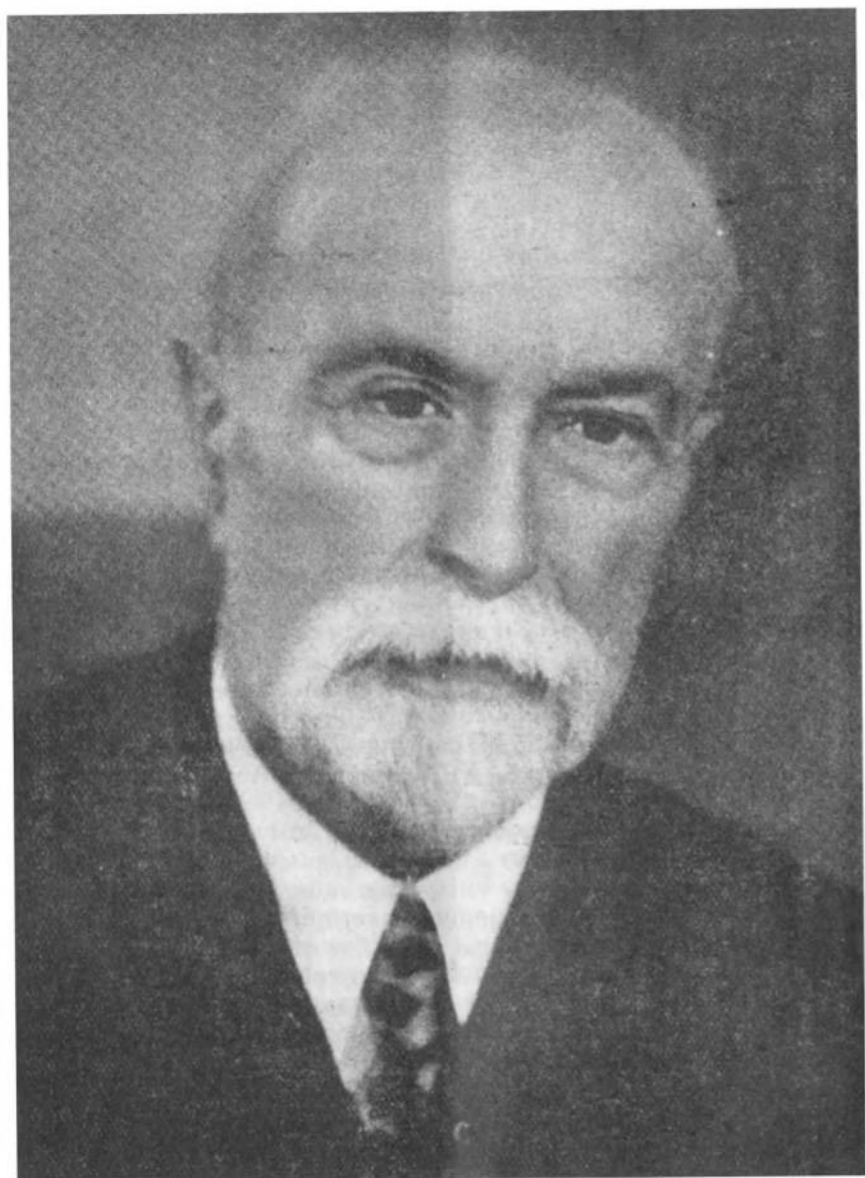
Біографія Масарика назовень неначеб-то не складна, але життя його, од ранніх молодощів і до глибокої староти, надзвичайно поучне і щерть повне філософсько-ідеологічного руху та політично-державного чину. Народився він в Годонині на Мораві, од батька — словака й матері — німкені, чи, може, знімеченої чешки, р. 1850. Родина належала до найглибших народніх низів, бо батько Масарика був найманим слугою, фурманом на панському дворі, а по тодішніх часах — не мав навіть права вільного руху для себе й для родини своєї, бо мусів просити в свого пана

дозволу посилати свого сина вчитися у реальній гімназії. Здібне хлоп'я бачило те все, тяжко переживало таке пониження й не забуло про це й тоді, коли доля зробила вже його головою держави. Вчення йшло з перервами, бо не вистачало гроша, й гімназію доводилося змінити то на кузню, то на слюсарський станок, і лише на 22 році свого життя Масарикові зрештою пощастило здобути магуру у Відні. У Відні-ж він дістає і свій університетський докторат, а пізніше, після підготовчих праць у Лейпцігу і з часті в Америці, у Віденському-ж таки університеті габілітований він був на доцента р. 1879. За цей час встиг він і одружитися з американкою із старої англо-французької родини, що разом з ним працювала в Лейпцігу та яка була йому потім ціле життя своє вірним товаришем і любим подружжям.

До свого національного сектору повернувся Масарик лише року 1882, коли його було запрошено на професорську катедру в ново-організованому тоді чеському університеті в Празі. Однак, становище його в національному оточенні було тяжче, а часом і просто непереносне. У глибоко провінціяльній Празі, що стала вже тоді щиро національною, але жила ще дрібною партійністю, персоналіями, а іноді й звичайними забобонами, йому, видатному вже ученому й філософові, людині широкого європейського розгляду, одному, може, вже з останніх прихильників того великого лібералізму, що зачався був в англосаксонських країнах і стає там, а подекуди і в Європі, підложжам сучасної демократії, — йому було тісно в заосталих межах тодішнього чеського громадського і політичного життя. Перед ним було два шляхи: або поступитися і втиснутися в рямці місцевого життя, або піти дорогою Ібсенівського д-ра Штокмана, який тоді, як здається, ще не був і написаний. Масарик вибрав цей останній шлях, і стільки перетерпів на ньому, що був такий один час, коли він цілком поважно думав покинути Прагу і Чехію й виїхати назавжди до Америки, де йому пропоновано було катедру в одному з тамошніх університетів. На щастя для себе й особливо для батьківщини своєї, він тої думки не виконав. Але пам'ять про все те заховав у серці аж до кінця життя, бо на еміграції, говорячи про працю, яка їх чекала в Чехії, гірко скаржився він своєму тоді помішникові, зараз заступникові — президенту Ед. Бенешові:

— Аби лише ті наші люди не були такі дріб'язкові... Аби лише виявили вони більше розгляду, більше європейського сенсу, аби це не був знову отой наш старий Коцоврков (цим словом чехи означають те, що в нас зветься хуторянством), що від нього ми так багато втерпіли!

Покликаний до Праги, як професор, Масарик уже в силу активної натури своєї, не міг не заглибитися й до політики. Але пройшов до того не зразу, бо перший десяток літ задовольнявся своєю професорською чинністю, скупчуючи біля себе молодь, до якої ставився не лише, як професор, але й як педагог і моральний учитель, як практичний громадський діяч, що має на меті вихо-

Т. Г. МАСАРИК

7. III. 1850 — 14. IX. 1937

вати собі достойних заступників і цілі майбутні покоління. Вчення його, теоретично кажучи, електичне, означилося високим моральним, майже пуританським рівнем, глибокою науковою ерудицією і майстерним умінням історичну чеську традицію, од Гуса до Гавлічека і до наших днів, — я б сказав, до Масарика, — зв'язати з паралельною традицією європейською і тим освіжити, змолодити її, зробити чинною в житті народу.

У політиці, за часів Австрії, Масарикові не велося. Обраний року 1892 до Віденського парламенту, він дуже скоро зрікся свого депутатського мандату. Серед тодішніх австрійських політиків така індивідуальність, як Масарик, була чужородним тілом. Він не міг вклястися до жадної тодішньої партії, не міг признати своєю жадної політичної програми, а тому й повернувся до попередньої своєї діяльності. Через 13 літ він повторив свою спробу, — на цей раз уже на чолі невеликої, але власної партії, яку він сам заклав. Але й цього разу свій депутатський мандат виконував дуже недовго, а потім знову-ж таки його зрікся. Політика йому не повелася в тих умовах, але тим більший успіх мала вказана вище його велика, так мовити, національно-педагогічна праця. З шеревів тої молоді, яку він виховав політично й національно своїми лекціями в празькому університеті, своїми публіцистичними працями і публічними виступами, вийшли численні кадри його помічників і співробітників, які так придалися йому в той час, коли, після великої війни, доля поставила йому завдання — будувати нову Чехословацьку державу.

Велику війну Масарик передбачає задовго до того, як вона почалася і готувався до неї, бо відчував, що з нею разом буде вирішена й доля його народу. Тому, коли та війна настала, тоді вже майже 65-літній, зваживши, що дома йому нема чого робити, бо те, що треба, зроблять тут і інші, він, ризикуючи життям своїм і родини своєї, вийшов на еміграцію, аби там у відповідніших умовах працювати для батьківщини. Історія цієї праці до кінця ще не написана, але знаємо, що вона була повна надзвичайних труднощів. Трудно було досягнути до європейських впливових чинників, але ще важче було злагоджувати свої власні еміграційні свари і тертя, про які так виразно згадує в своїх споминах його молодший співробітник Ед. Бенеш. Усе те Масарик переміг, здобув для своєї справи прихильників у Франції, в Англії, пізніше в Сполучених Штатах, об'їздивши літерально цілий світ, бо побував і в тодішній Росії, і в нас, у Києві, за перших часів нашої боротьби з большевиками, і через Сибір, Японію та Америку повернувся з кінцем війни до-дому, повернувся як триумфатор, бо після розпаду Австро-Угорщини, чехословацька конституанта його, відсутнього, одноголосно обрала першим тимчасовим президентом республіки.

Син панського фурмана, колишній слюсар і коваль, став головою держави. Таку нагороду дала Масарикові нація за його незломну енергію і невтомну працю, за самопожертву, за висо-

не моральне чуття його, за політичну прозорливість. Але цією нагородою не скінчилася політична дорога його. З провізорного президента став Масарик фактичним доживотнім головою держави, бо коли р. 1920 проголошено було вже конституцію, його було обрано, знову в легальний спосіб, президентом, а далі р. р. 1927 і 1934 перебрано. Бо хоч, згідно з конституцією, ніхто не міг бути президентом більше, як дві легіслатури, але спеціально для нього до закону було внесено виняток, що до нього, першого президента, це не стосується.

Року 1935, маючи за собою майже 86 літ життя, Масарик занеміг і, відчуваючи, що надалі він не зможе вже виконувати своїх обов'язків так, як він то робив і вмів, зрікся свого президентського поста, запропонувавши вибрати на його місце свого найближчого співробітника Ед. Бенеша. Чехи так і зробили, — пустили старого на одпочинок, але залишили за ним титул президента, додавши до нього слово—Визволитель. На одпочинку, в замку в Ланах, Масарик прожив ще трохи більше, як шістьоро року, пильно слідкуючи за всім, що рбилось в Чехословаччині й у Європі, уважно вислухуючи свого заступника, що неодкладно щотижня одвідував його.

Упокоївся Масарик, шістьороку не доживши до 88 літ, і заплакала за ним, справді як за батьком, ціла країна його. Той, хто був на час його смерті в Чехословаччині, наочно бачив, як ціле населення, без розділу станів і партій, притихло й заникло від горя, дізнавшись про велику втрату свою національну. Чим він придбав таку любов і таку популярність? Точно і до кінця на це питання може одповісти лише його майбутній історик, бо час його президентури — це творена та ще не скінчена історія самої Чехословаччини. Все, що в ній є доброго, йшло від Масарика, все, що є іншого, зустрічало в ньому противника. Морально й політично він був прикладом для свого народу, був разом з тим і свого роду великим державним педагогом, бо виховував отих «дрібних людей», що з серед них вийшов і сам, не тільки навчаючи їх любити батьківщину свою, не тільки піклуватися про свої права в державі, але й особливо дбати про свої до неї обов'язки. Чи він досяг своєї мети, чи виховав свій нарід так, як хотів, — це вкаже лише майбутня історія, бо для таких досягнень мало одного сучасного покоління. Але що своє ім'я Масарик вписав до книги битія чеського народу, поруч із славними іменами Гуса, Жижки й Коменського, це можемо точно констатувати й ми, його сучасники. Слава його, як вождя свого народу, передана однині вікам і поколінням.

Як ставився Масарик до української справи? Авторів цих рядків, разом із двома іншими українцями, р. 1911, в Петербурзі припала була честь одбути з Масариком що-до цього дві чи три бесіди, що про них докладніше — у великій про Масарика монографії О. Бочковського. Доводилося говорити з ним на ці теми і пізніше, коли він був президентом. В чисто політичному аспекті

ставився він до нашої справи так, як то міг, мав і смів робити голова держави, своїми інтересам такої odmійної од України. У цьому аспекті його ставлення було чисто офіційне, таке, якого вимагали часові чи інші інтереси його батьківщини. Инакше ставитися голова держави і не міг. Але в культурному аспекті наша справа викликала у нього наявну і чинну симпатію. Тут він ішов далеко назустріч і на допомогу. Бо-ж без нього, — а до речі й без його сучасного заступника Ёд. Бенеша, — тисячі наших юнаків не могли б перейти середніх і високих чеських шкіл, не були б організовані наші власні середні й високі школи в Чехословаччині, і т. п. Вказівкою на те може бути хоч би й той факт, що єдина висока українська школа, яка ще чинно працює в Чехословаччині, підтримана і зараз спеціальними видачами з Масарикового фонду і дістає субсидію з державного бюджету за титлом, що складається з слів: Na žádost (прохання) pana presidenta. Ім'я Масарика нестертими літерами записано до історії нашої еміграції, а з нею і до історії українського народу.

М. Славінський

В О Ж Д Ь   М И Л О С Т І Ю   Б О Ж О Ю

(Т . Г . М А С А Р И К)

Про Масарика, здається, все сказано, особливо в ці дні великої жалоби і широкого смутку цілої Чехословаччини. Він і великий патріот, він Президент-Визволитель, він великий слов'янин, великий європеець, великий демократ.

Але хотілося б у цей момент інтимніше підійти до цієї постаті. Мені доведеться в час найгероїчніший в житті померлого президента, коли він був нашим гостем у Києві, бачити, як він, тоді вже старша віком людина, з неослабною енергією, з великим тактом і послідовністю переводив своє велике діло організації легіонів, а тим самим і діло створення своєї національної держави. Дальший розвиток його надзвичайної діяльності проходив те-ж на наших очах, але ми могли вже тільки здалека оцінювати і спостерігати її. Його ближчі співробітники потрохи розкриють нам те, що дано знати тільки тим, що з дня на день чули й бачили цю оригінальну, зовсім виняткову особистість. А проте де-що вже відомо і де-що вже тепер можна відмітити.

Нині, коли помер він серед нечуваної світової слави, коли весь народ його плаче, в повному розумінні цього слова, над його труною, не трудно охрестити його великою людиною. Але Масарик став, на нашу думку, в е л и к и м ще тоді, коли був тільки звичайним професором і громадським діячем. Цю велич

свою виявив він не тільки своєю науковою і публіцистичною працею, яку не можна не оцінювати дуже високо, а силою духа, твердістю своїх переконань. Масарик був великим в той час, коли пішов проти цілої opinii свого народу, одстоюючи те, що він вважав правдою. Немає значіння для нас, чи мав він рацію, чи ні, спростовуючи милі чехам національні легенди, не те важливо, що він розійшовся з своїми земляками саме на оцінці жидівського питання, важливо те, що він мав мужність боротися до кінця за те, в що він вірив, що він не побоювся лишитися самотнім. В той день, коли в помешкання майбутнього героя і визволителя летіли каміння, кинуті чехами, він був справді вже великим. І мимо волі згадується друга постать, яка по своїй моральній істоті найбільше нагадує Масарика: Михайло Драгоманів. Колись у Женеві він так само лишився абсолютно самотнім, абсолютно покинутим всіма друзями, бо осмілювався серед кола революціонерів, з якими жив, сказати після вбивства Олександра II, що терор є річ шкідлива. Так само, як Драгоманів, Масарик був позбавлений цільовито демагогії.

Є ще інша постать, яку мимо волі не раз порівнювали з Масариком; це Михайло Грушевський. Те-ж великий, майже ніяльний учений, європейська людина з надзвичайно яскравим розумом, з нелюдською енергією, він на початках революції нашої був тим для українців, чим потім став Масарик для чехів. Але нещастя Грушевського, а з ним і України, полягало саме в тому, що він, бажаючи вести за собою народ, сам пішов за ним, за людськими, часом небезпечними пристрастями, що він, безстрашний перед кулями, боявся того, перед чим не зупинився Масарик — самотності. І дивна річ: саме за Масариком кінець кінцем пішов увесь народ, а Грушевський опинився один і загинув дійсно трагічно.

Говорять багато про сприятливі обставини, які дали змогу чехам і словакам збудувати державу. Де-кому здається, що в той час — кінець війни — це було зовсім простою річчю добитися того, чого добився Масарик і його ближчий співробітник, д-р Едуард Бенеш. Але це і зовсім не правдива думка і в усякому разі надзвичайно небезпечна. Хто докладно знає дипломатичні обставини тих часів, психологію західно-європейців і зокрема французів, розуміє, що завдання Масарика і Бенеша було надзвичайно тяжким: треба було побороти за всяку ціну інерцію людської думки. Хоч французи і воювали з Австро-Угорщиною, але була дуже сильна течія, яка зовсім не хотіла і навіть не уявляла собі можливості знищення тисячелітньої монархії. Дипломати побоювалися, що цим буде в майбутньому знищена європейська рівновага, а спроба австро-угорського уряду скласти сепаратний мир була такою-ж великою спокусою. Треба було довести спільникам і їх дипломатам, особливо-ж французьким, що добрим знанням географії та етнографії не пишалися, що чехи і снують, що їх рух є сильний, що вони в стані організувати і втримати свою державу.

Слів тут було замало, треба було довести це ділом: і серед дуже трудних обставин, серед певного недовір'я до полонених чехів, які хотіли тепер іти проти тої армії, з якої вийшли, створити легіони. Переборовши ці труднощі у Франції, Масарик мав ще тяжче завдання в Росії, де треба було знищити інерцію старого уряду і потім знайти мову з новим, революційним, що вже мріяв про мир з Центральними Державами і вбачав у чеському сепаратизмі перешкоду для цього замирення. Тільки у нас, на Україні, з огляду на аналогічність наших стремлінь, Масарик знайшов легший ґрунт для взаємного розуміння. Коли дипломатичні завдання були трудні, то формування війська серед загальної руїни, серед большевицької агітації, утримати своїх чеських легіонерів від цієї зарази і від втручання в місцеві революції на теренах України і Росії, було ділом справді титаничним. Масарик був у нас у Києві під обстрілом, він зробив, маючи вже 67 літ, повну небезпеки й чисто фізичних труднощів величезну подорож од Києва до Владивостока. І тут безстрашна і спокійна постать Масарика з його вмінням знайти мову з простими людьми — легіонерами,—нагадує нам найбільше Симона Петлюру. З його жертвеністю, з його волею перестраждати все разом із своїми вояками, з його цілком винятковим умінням підійти до душі нашого козака.

Ми сказали вище, що недооцінювати труднощів завдання Масарика і неправдиво, і небезпечно. Небезпечно тому, що велике зменшення ролі о с о б и, всяке покладання на обставини (мовляв, ідея все переборе, люди річ другорядна), веде людей до п а с и в н о с т и, до ф а т а л і з м у, о с о б л и в о н е б е з п е ч н и х з а р а з д л я н а с, у к р а ї н ц і в. Тепер легко говорити, що так мусіло статися, що Чехословаччина мусіла повстати з великої війни. А коли б поборолі інші сили в Парижі, ро ті-ж історики сказали б те-ж, що «так мусіло статися...»

Немає сумніву, що чехи виграли 1918 року державу не тільки завдяки обставинам, але в такій-же мірі завдяки тому, що знайшлися в цей час люди з великою енергією й хистом, завдяки тому, що був у них Масарик, який мав для того і надзвичайно придатну особисту вдачу, і величезні зв'язки і довір'я чужинців, і велику підготовку до свого чину. Потрібні люди опинилися там, де їм належалося бути. А в історії це далеко не завжди трапляється.

Велике щастя самих чехів, що вони зуміли оцінити і зрозуміти Масарика, що вони пішли за ним. Була, правда, і в час війни, і пізніше, коли вже Масарик став президентом, велика опозиція проти нього. Але він і його співробітники своїм чином і словами уміли обеззброїти своїх противників. А чеська маса незмінно йшла за «татічком Масариком». Нам, українцям, багато є де-чому повчитися у чужинців, і у чехів ми мусимо конче запозичити їх витривалість у політичних справах і їх вдячність, глибочу вдячність до тих, що віддають свої сили народові. Сам Ма-

сарик в цьому відношенні був зразком: він ніколи не відкидав значіння й заслуг своїх великих попередників, хоч він їх може й переріс: він, рахуючися з обставинами свого часу, завжди виводив одначе свою діяльність, свій напрямок думки від своїх батьків і дідів, починаючи від Гуса та Коменського і аж до славних діячів чеського відродження. Організація держави, її конституція, соціальні реформи, утворення міцної національної коаліції, мирне поборювання в середині країни комунізму — все це в більшій чи меншій мірі діло рук покійного президента. Він був переконаним демократом, але, будуючи конституцію, він не допустив тих скрайностей демократії, які так дискредитують її в де-яких країнах. Досить сказати, що в Чехословаччині не може бути випадкової кризи кабінету, коли опозиція використовує відсутність прем'єра або його хворість, щоб несподівано зібрати сумнівну більшість і звалити кабінет. У Чехословаччині існують певні правила, які не допускають до таких абсурдів.

Не можливо в короткій статті оглянути всю сферу державної діяльності Масарика. Можемо тільки сказати одно: він довів, що демократичний устрій зовсім не перечить тому, щоб створений був серед нього правдивий вождь народу. Силою свого великого авторитету він зумів зручно використати ті, здавалося б, невеликі права, які в конституційних державах лишають за президентом. В Празі всі знають, що, особливо на початку існування держави, добитися ратифікації виробленого парламентом закону у цього строго конституційного президента було річчю нелегкою, і не раз він повертав ці закони, аж доки вони не були удосконалені. Масарик зручно використовував свою роль арбітра, піднімаючися високо по-над партіями і навіть національностями, що живуть у межах Чехословаччини.

Завдяки тій ролі, яку зайняв президент у державі, завдяки міцно створеній національній коаліції, політика молодого держави, як внутрішня, так і зовнішня, уявляється на рідкість послідовними. Що-до останньої, то в цьому й велика вигода для Чехословаччини, і разом з тим певна небезпека. Слідуючи за своїм учителем та президентом, д-р Бенеш, в своїй тодішній якості міністра закордонних справ, надзвичайно підніс на міжнародньому полі авторитет і своєї держави, і свій власний. Але закордонна політика ЧСР, з огляду, що правда, на дуже трудні міжнародні обставини, привели до свого логічного кінця, до складення пакту з СРСР. Це не тільки огірчує всіх українців, друзів ЧСР, але, на наше глибоке переконання, уявляє пряму небезпеку для молодого держави. Але слідуючи реальній політиці покійного президента, його наступники, ми певні в тому, знайдуть і з цього загрозливого становища достойний вихід. Зате у внутрішній політиці, в сфері соціальних реформ ця послідовність, ця сталість політики була без застережень корисна для молодого республіки. І коли говорять, що в демократіях політика є випадковою, непослідовною, ЧСР це рішуче спростовує. І в демократіях, як і при інших ре-

жімах, все залежить од людей, а часто від людини. Милостію Божою вождь народній, Т. Г. Масарик це рішуче довів своїм життям і чином. Його сила полягала не тільки у мудрості і політичній зручності, але в незмірному моральному прес-тижі. Цікаво відмітити, що майже всі сучасні вожді, чи диктаторського типу, як Мусоліні та Гітлер, чи вожді демократи, як Пуанкаре, чи ті, що належать до окремої групи вождів, як Пілсудський, всі відзначаються цілковитою бездоганністю свого особистого життя, як і повною незаінтересованістю. Великим праведником був і Масарик. Але це був провідник, що вийшов із своєї професорської келії, що зумів одірватися від своєї чисто розумової праці і зважився рішуче пірнути у вир життя, у політичні злидні, переніс всі ті прикрості, що припадають на долю чесного політика і, не сходячи разом з тим із свого п'єдесталу великого філософа і соціолога, — переміг. В цій праведності і надзвичайній активності була велика сила покійного президента.

Часом здавалося, що Масарик — це якась виняткова постать, яка не зв'язана навіть із своїм власним народом, яка має якісь свої особливі загально-людські риси. Але коли ближче придивитися до нього, то він не тільки ідейно, — про це ми вже згадали вище, — тісно зв'язаний з минулим своєї країни, але всією своєю постаттю вріс, чи скорше виріс із цього народу. Тільки великі люде, — це часто буває, — так різко, так яскраво, так гіперболічно, відбивають ті чи інші, добрі чи злі якості свого оточення, свого народу, що цей їх гіперболізм робить те, що вони неначе одриваються, підносяться по-над нарід, у сферу дійсно загально-людську.

Одначе чехи й словаки признали за свого цього мудрого філософа, пізнали, полюбили і до кінця пішли за ним, пішли всенароднє нині за його так дорогою їм труною.

Присвячуючи статтю Т. Г. Масарикові з нагоди його смерті, не можемо ми й тут не згадати так прекрасних відносин, які лучили нас у час, коли серед огня й бурі ми будували свою державу, а Масарик, — за нашою згодою і допомогою, — свої легіони, що сформувалися на нашій землі. Не можна не згадати провідної ролі Масарика в тій допомогівій акції еміграції, яку переведено було в ЧСР. Для нас Прага на довго стала великим культурним центром, де твориться українська наукова думка, де зародилося стільки наукових праць і загальних курсів, де сформувалися нові наукові сили, де вивчилися тисячі українських студентів.

Життя є життям, часом політика двох народів може розходитися дуже поважно, але ця акція настільки для нас важлива, що забутою вона не буде.

І назавжди в нашій історії лишиться прізвисьце славного Президента-Визволителя свого народу і нашого друга, що в лиху годину подав нам, українцям, братню руку.

О. Шульгин

ТРИНАДЦЯТИЙ КОНГРЕС СІАМАК'У *)

Вже відразу після великої війни серед західно-європейських бувших вояків знайшлися ініціативні кола, які відчували необхідність ліквідації моральних наслідків війни й організації миру між народами переможцями і переможеними. Відчуваючи недостатність лише організації бувших комбатантів Антантських чи Центральних держав, вони, всупереч ФІАДАК'ові, який є організацією лише Антантських комбатантів, притягли до себе і комбатантські організації ворожих держав. Так повстав 1923 року «СІАМАС». Ідея підтримання миру руками бувших вояків вийшла з кол демократичних, які, відчуваючи недостатність реального полагодження війни міжнародними трактатами, хотіли шукати своїми зусиллями поправок до прикрої дійсності. Були це ідеалістичні мрії. До них політика, яка оцінила значіння такої організації, внесла свої егоїстичні цілі: з одного боку, заховання статус кво, з другого боку, — ревізiонiзм. Нарешті СІАМАК до цих пунктів свого програму мусів приєднати і цілі професійного захисту бувших комбатантів в міжнародньому масштабі.

По самій суті своєї вищої мети СІАМАС зробився організацією міжнародньої політики, а поскільки в ній більшість мали організації держав, які підтримують Лігу Націй, він зробився підсобною організацією Ліги Націй. Сама висока політична ціль роботи СІАМАК'у, — організація миру, — предопреділила еволюцію її. Вона в ній пережила і переживає те саме, що й Ліга Націй. Для прикладу вкажемо, що давніше були в СІАМАС'у німці й італійці; тепер їх немає. Зауважимо ще, що українські комбатанти в особі Спільки Українських Інвалідів б. Вояків Армії УНР у Польщі ввійшли до СІАМАС'у 1930 року під час його VI конгресу в Парижі. Так коротко представляється історія СІАМАС'у, його ціль і відношення до нього українських комбатантів, що, вступивши досить пізно до організації, натурально знайшли в ній вже зформоване життя, ідеологію і взаємовідносини, які не завжди складалися на користь нашої національній справі, проте давали їй можливість популяризації й сформуванню ясніших поглядів на неї у чужинців. Було б довго говорити про українські виступи в СІАМАС'у протягом цих 7 років, та про це й писалось. Скажімо лише те, що наші персональні спостереження на останнім конгресі СІАМАС'у твердять, що вони не були даремні. Проводирі СІАМАС'у прекрасно розбираються в українській справі, але, як всякі люди, так і вони, зв'язані з певни-

---

*) Conférence Internationale des Associations des Mutilés et Anciens Combattants.

ми реальними інтересами держав і націй, а ці останні не завжди йдуть у парі з широкими ідеями реформи на поверхні земної кулі.

* * *

XIII конгрес СІАМАС'у, що зібрався в Парижі 9-12 вересня при відомій міжнародній обстановці, як у своїх дебатах, так і в складі відбив всі її плюси і мінуси. Але попереду опишемо перебіг самого конгресу, його програм. 9 вересня конгрес був прийнятий паризьким муніципалітетом, від імени якого міський голова привітав конгрес; після цього всіх конгресистів було повезено на міжнародню виставу, при об'їзді вистави в павільйоні миру конгрес був прийнятий міністром зв'язці Котом, який є і головою організації «Зібрання для захисту миру». По виставці конгрес поклав вінок на могилі Невідомого Вояка і коло пам'ятника Бріанові. О 6 год. ввечері було урочисте відкриття конгресу під головуванням м-ра Поля Бонкура і віце-міністра закордонних справ Франсуа де Тесана. Нарешті 9 вересня ввечері французькі комбатантські організації дали в Булонському лісі обід на честь чужоземних делегатів. Увесь перший день конгресу таким чином був присвячений урочистостям і прийняттям, в яких видатну участь брали і члени французького уряду, самі бувши комбатанти і активні члени СІАМАС'у.

10 вересня відбулося двоє засідань конгресу і розпочаті були головні доклади про захист миру. Між засіданнями конгрес був прийнятий на виставі віце-міністром хліборобства Льотеєм, одним із видних французьких діячів СІАМАС'у, а ввечері відбувся в отелі Лютеція великий офіційний обід, на якому головував президент ради міністрів Французької республіки Шотан і були присутніми кілька міністрів.

11 вересня цілий день було присвячено обміркуванням докладів і прийняттю резолюцій. Фактично робота конгресу цього дня і закінчилася.

12 вересня конгрес одбув подорож на могилу А. Бріана в Пасі-Сюр-Ер, був прийнятий тамтешнім муніципалітетом, а ввечері зібрався на останній дружній бокал шампанського у Парижі.

Програм праць конгресу було складено в такий спосіб: 1. доклад голови СІАМАС'у п. Жака Деляша, 2. «Захист миру» — докладчики п. А. Морель (Франція) і д-р Л. Сіхрва (Чехословаччина), 3. «Пенсіяни» — доклад ген. Нікіфорова (Болгарія), 4. «Медична допомога» — докладчик Л. Стажецький, (Польща), 5. «Стіпці» — доклад п. О. Гольмана (Чехословаччина), 6. «План і економічний мир» — докл. п. П. Крузе (Франція), 7. «Доклад про молодь» — докладчики п. С. Фелікс (Франція), п. Бенеш (Чехословаччина), п. Ж. Вільям (Бельгія), 8. Вибори Комітету СІАМАС'у.

Прибули на конгрес представники організацій комбатантів таких країн: Франція, Польща, Чехія, Бельгія, Румунія, Бол-

гарія, Югославія, Латвія, Данія, Данциг і Україна. Від англійців і американців були лише спостерігачі. Союз Українських Інвалідів і б. Вояків Армії УНР у Польщі був представлений на конгресі двома делегатами — радником І. Косенком і сотн. І. Хмелюком.

Головний інтерес конгресу, натурально, полягав у докладах і дебатах про політичний захист миру і його економічне полегдження.

Головні тези доповіді п. Мореля (вийшов брошурою) зводилися до того, що констатували факт, що мир загрожений і що в цьому винні головні авторитарні держави, але, що СІАМАК мусить стояти на своїй доктрині миру, підтримувати Лігу Націй, її пакт і робити всі заходи до того, щоб уникнути війни хоча б шляхом економічних поступок. Інтересно те, що протягом цілого свого доповіді п. Морель ні одним словом не заікнувся ні про ССССР, ні про його участь у роз'ятренні іспанської справи і саботаж «Комітету невтручання». Отже, властиво, прекрасний по формі, доповідь в остаточному результаті не намічав ніяких конкретних виходів з міжнароднього положення і звів справу до захисту Ліги Націй, яка, до речі, на думку самого доповідчика, далеко не справляється із своїм завданням.

До механічної стабілізації існуючого порядку звів свій доповідь, властиво, і д-р Л. Сіхрва. Тезами його доповіді було слідуюче: Мала Антанта є гарантією миру, участь ССССР в Лізі Націй — те-ж гарантія миру, бо большевики еволюціонують і большевизм на заході зовсім не страшний, терор в Росії, на думку доповідчика, це ліквідація максималізму, од того, що ССССР увійшов до Ліги Націй, ця остання не стала большевицькою. Біда не в тому, що большевики засіли в Лізі Націй, а в тому, що демократія часто не виконує своїх обов'язків і не виявляє ні сили, ні конструктивності. Треба, щоб демократія показала свою силу проти всіх деструкцій. Завданням комбатантів є не змінити вічних принципів, але помагати поліпшенню їх практики.

Властиво, ні один із доповідчиків не зміг хоч більше менше конкретно намітити щось нового для виходу з цієї кризи політично, в якій знаходиться справа миру, в Європі особливо. Інтересні зауваження ідеологічного й конкретного характеру були зроблені лише опонентами в процесі дебатів. Найцікавішими були зауваження французького делегата, економіста Сенака, який, виставивши тезу «справа миру є справою економічною», заявив, що треба встановити перерозподіл сирівців, і таким чином ослабити економічну автаркію; до цього він подав цілий план економічних поступок, які держави мусіли б зробити для заспокоєння Європи. Дуже інтересні зауваження зробив відносно білатеральних договорів і польський делегат, посол Вагнер, який, відповідаючи д-рові Сіхраві, зауважив, що часто білатеральні договори, коли вони складені щиро, можуть бути ліпшими за ті ко-

лективні, в дусі Ліги Націй, коли вони зв'язують контрагентів, серед яких є один контрагент непевний.

Бувший голова СІАМАС'у, французький делегат Віяла, що провадив пленарні засідання конгресу, вказав на те, що захистники миру дійшли до крайньої точки уступчивости. Мир zagrożений через те, що дуже часто замість того, щоб сказати «ні», — переговорювалися й уступали. Треба кинути практику побоювання виявлення демократією своєї сили, бо як раз ця сила гарантує мир; показування безсилля лише підбадьорює всіх, хто хоче порушити мир. Про конкретні заходи до виявлення сили і волі західно-європейської демократії говорив депутат французького парламенту соціаліст Ляпланш, що скаржився на публічну опінію демократичних держав, що вона не реагує так сильно і координовано, як то було б треба.

Певне підняття настрою конгресу вніс український делегат п. І. Косенко, який поставив крапки над і в тих справах ідеологічних і конкретного порядку, які старанно обминали докладчики, і на які не звертали уваги з тих чи інших причин або просто по незнанню ті промовці, які виступали. Забравши слово, він сказав слідує:

«Дорогі товариші! Я можу лише повністю схвалити дуже цікаві доклади товаришів Мореля і Сіхрави, що з такою компетентністю і тактом аналізували те міжнародне становище, яке робить так zagrożеною справу миру. Я зовсім не маю на меті їм суперечити, але є речі, про які вони не сказали. Оскільки на цих зборах, дорогі товариші, встановлено строге правило бути відвертим і лояльним, я маю за обов'язок згадати про те, що вони забули.

По-перше, товариш Морель зовсім забув охарактеризувати шкідливу роль ССРСР в іспанському конфлікті. Ця роль була далеко не маленькою. Потім він забув згадати про те, що ціла східня половина Європи не замирена, і що вона є полем війни між московською метрополією і пригніченими нею народами. Сумно, що найкращі західні демократи постійно забувають існування пригнічених Росією народів, але я це мушу констатувати. Проте ці народи завжди змагалися за демократію, себ-то за мир.

Товаришеві д-рові Сіхраві я мушу сказати, що він зменшує небезпеку російського большевизму для миру. Я не боюся, що большевизм прийде в Чехословаччині чи у Франції. Ми самі роздавили наш большевизм у себе. Але я боюся московського імперіялізму, коротко кажучи; форми російського імперіялізму міняються, але зміст його лишається. Вчора це був панславизм, сьогодні большевизм, завтра найдуть ще яку-небудь ідеологію, щоб одягти в неї московський імперіялістичний динамізм. Ми, українські демократи, коли ми в 1917 році озброїли чеські легіони, ми їх озброїли не проти нашого внутрішнього большевизму, але проти російської армії, проти російської держави, що, побачивши

цілковите роздавлення большевизму на Україні, підтримала його всією своєю збройною силою. Щоб ви самі переконалися, що російський імперіялізм не помер, а вам раджу почитати газети російських білих емігрантів у Парижі. Вони цілком одобрюють національну політику Сталіна. Я раджу вам тако-ж придивитися до виданої в ССРС карти совітів і констатувати, що Бесарабія окреслена так, ніби вона належить ССРС. Я вас питаю тако-ж, де кінчається III-ій Інтернаціонал і починається уряд ССРС, і навпаки? З якого права ССРС вмишується в справи Іспанії? Чому він фактично захопив Східній Туркестан? Я можу продовжити ці факти ще й далі. Справді треба, бути оптимістом, щоб зменшувати небезпеку, яку уявляє з себе російський імперіялізм для справи миру всього світу.

Наші товариші Морель і Сіхрова говорили нам тако-ж багато про майбутнє, але ми, на жаль, надто добре знаємо, що майбутнє завжди обумовлене минулим. Мені здається, що коли хотіти справді організувати мир, треба почати з того, щоб залагодити помилки, зроблені в минулому, і таким чином розчистити дорогу до майбутнього.

Товариші! Справа миру, справа захисту миру турбує, по справедливості, сьогодні весь світ і всіх людей, серця всіх державних мужів, що почувають себе відповідальними перед своєю совістю і перед їхніми народами; підтримувати мир є святим обов'язком особливо для нас, які бачили божевілля війни і її страшні результати, і знають прекрасно, що без миру, без міжнародних зносин, організованих і ясно визначених міжнародними законами, не може бути ні цивілізованого життя, ні морального й матеріального прогресу, що його так бажають культурні народи, ні навіть незалежності народів. Ніхто може більше за нас не має потреби в мирі і не відчуває так глибоко його щастя, як бувші вояки українські, бо Україна не шукала війни, не шукає і була жертвою, Україна вимагає справедливості і шукає реалізації своєї незалежності в мирі і прогресі. Ніхто не може нас запідозрити в імперіялістичних і войовничих намірах, бо, як ви добре знаєте, Україна ще сьогодні стогне під чужинним ярмом, і особливо це дає право говорити про організацію миру в Європі і зокрема про організацію і захист миру в тій Східній Європі, якої Україна є частиною і в якій вона є важливим чинником.

Щоб вам показати становище в цій частині Європи, я змушений нагадати недавню історію подій, що відбулися там і в моїй країні. Під час великої війни Російська імперія, що володіла всією Східньою Європою, складеною з кількох десятків народів, розвалилася і розідралася на шматки, доводячи таким чином безперечно свою абсолютну нежиттєвість і свою небезпечність для миру Європи. Росія була «l'homme le plus malade» Європи здавна, вона була ослаблювана своєю неоднорідністю національною, тим фактом, що російський нарід, що домінував, був найменше культурним за ті народи, які він гнітив, реакційною політикою

свого уряду, що з довшого часу тримався тільки інерцією російського народу і допомогою поліції.

Кінець царської Росії був сигналом визволення народів, замкнутих силою в тій «тюрмі народів», якою була Росія. Один за одним не-російські народи проголосили їхні незалежності і створили свої національні держави: Польща, Фінляндія, Балтійські держави, Україна, народи Кавказу, Туркестан і навіть менші народи проголосили автономність і право жити і розвиватися в спокою у великій родині цивілізованих народів.

Як би великі народи Європи зрозуміли значіння цього процесу, вони були б сьогодні значно далі від війни, ніж вони є. Але егоїстична політика перемогла, і вільсонівські принципи були занедбані з самого народження. Справа де-яких народів, що повстали, була підтримана, справа інших, значно чисельніших, була занедбана і навіть пожертвована. Гірко нам, українським комбатантам, згадати, що під час нашої війни за незалежність цивілізовані народи нас заперли в такій блокаді, що наша армія, не зломлена силою напасника, була знищена тифом через брак ліків.

Що торкається України, то, не дивлючися ні на що, вона проголосила свою незалежність, вона організувала законний уряд, що був визнаний не лише великими державами, але й російським урядом. Всі ці юридичні факти не перешкодили російському урядові напасти на Україну без оповіщення війни і без ніякого законного приводу. Після кривавої чотирьохлітньої війни Уряд Української Народньої Республіки і його армія були змушені вийти на еміграцію, як то раніше, під час великої війни, зробили бельгійський та сербський уряди.

Республіки Кавказу, Туркестану, Білоруси, Дону, Кубані та інші мали подібну долю. Але Україна та всі не-російські народи боролися за дорогі великим демократіям світу гасла: ми боролися за свободу, за прогрес, проти імперіялізму, проти реакції білої і червоної, проти кривавої диктатури, що недавно виродилася в статінський царизм. Всі права були на нашій боці, але сила була в руках імперіялістів, московських реакціонерів, що, називаючи себе соціалістами і демократами, вбили свободу, потоптали всі права й відкинули російську імперію до часів Івана Грізного.

В нагороду за всі ці злочини, большевицька Росія отримала право засідати в Лізі Націй, бути цензором міжнародних звичаїв, сторожем права, судити про те, що є добро і що є зло. Знайшовся в цілм світі лише один політичний діяч, що протестував проти цього факту — президент Мотта. Ясно, що оскільки так буде продовжуватися — організація миру, Європа дуже скоро докотиться до війни. Коли хотіти організувати правдивий мир, треба захищати право і справедливість всюди, треба спиратися на універсальні принципи, а не на дрібну доцільність тимчасову і егоїстичну.

Нам трудно сказати, як будуть поводитися міжнародні політики, але ми, українські комбатанти, що вірні нашим ідеям, ми продовжимо нашу боротьбу, підтримані всією нашою еміграцією і Урядом Української Народньої Республіки, що є висловом волі всього нашого народу, за мир справедливий і за права, рівні для всіх народів. Щоб організувати мир в Східній Європі, щоб його там захистити, треба справити несправедливості, що були зроблені. Треба, щоб Москва очистила загарбані нею території. Ніяке інше рішення не може бути ні справедливим, ні практичним.

Українські комбатанти, українська демократія, вся Україна і народи, пригнічені ССРСР, відкидають з гнівом ідею гарантії кордонів ССРСР, бо гарантувати ці кордони значить для них — будувати собі в'язницю власними руками. Ніхто не має права вимагати від нас подібної жертви. Ніхто не має права вимагати від нас відмовлення від незалежності нашої батьківщини, вимагати, щоб ми зробилися зрадниками нашого законного уряду, щоб ми знищили наш великий народний рух.

Ті, що хочуть стабілізувати кордони ССРСР, хочать, на наш погляд, свідомо чи ні, організувати війну, бо половина ССРСР, себ-то всі пригнічені народи, не визнають цих кордонів, їх поборюють і будуть поборювати всіма способами. Гарантуючи кордони ССРСР, гарантуючи її безпеку колективними договорами, — гарантують наше ув'язнення, наше пригнічення, нашу денационалізацію. Я не можу повірити, що серед вас знайдеться хоч один, хто захоче нам запропонувати такий мир.

Справедливий мир, міцний, можна організувати в Східній Європі лише перевівши повністю в життя принципи Ліги Націй, і особливо реалізацію права самовизначення народів, пригнічених Росією. Через те ми вимагаємо, щоб Ліга Націй вимагала очищення від російської армії всіх окупованих нею територій і організувала під контролем Ліги Націй плебісцит, як це було вже роблено в багатьох місцях Західньої і Центральної Європи.

Оскільки Ліга Націй не знайде можливості реалізувати справедливість в Східній Європі і примусити ССРСР підлягти основним принципам Ліги Націй, нам залишиться лише одна можливість: боротьба до кінця. Ми знаємо, що вона буде жахливою, але ми переконані, що вона кінчиться перемогою права над брутальною силою, бо нас підбадьорює і дає натхнення наша славна історія і приклад ваших народів, товариші, що все пожертвували, щоб лишитися вільними і незалежними».

Промова українського делегата була зустрінута оплесками частини конгресу, але вражіння вона зробила і на тих, хто мовчав. На промову українського делегата зразу-ж відповів видатний член французької делегації проф. Сорбони Рене Касен, він-же член французької делегації в Лізі Націй. Суть його гарячої відповіді зводилася до того, що, звичайно, є багато несправедливо-

стей в Європі, невирішених питань, але треба терпіти, бо Європа стоїть перед дилемою: чи буде вона федерована силою чи перетвориться вона у вільну федерацію шляхом демократичним. Українцям він пропонує подумати і зважити, бо кожен необережний крок може їх кинути з вогню та в полум'я.

Після Рене Касена забрав слово д-р Сіхрава і те-ж відповідав промовцеві. Суть його відповіді зводилася до того, що, дійсно, є щасливі народи, які використали велику війну, і другі, які лишилися обділеними, але прийде час і на пригнічені народи. Відносно народів ССРСР д-р Сіхрава широко признався, що їхнього становища не знає. Отже по-просту проводить СІАМАК'у, стоячи на букві доктрини «все для збереження миру», коли приходить до конкретних справ, одмахуються од їх вирішення і заспокоюють майбутнім, себ-то, коли демократія буде настільки сильною, що зможе зреформувати світ, то все зробиться само собою.

В приватніх балачках з ріжними делегатами вдалося довідатися, що вони були українським виступом цілком вдоволені, бо він добре доповнив питання, яке обговорювалося, а крім того, підкреслив те, про що іншим делегаціям незавжди зручно говорити. Навіть ті, кому український виступ прийшов не зовсім до смаку, після зборів підходили до українських делегатів і говорили їм, що вони все розуміють, але те, чого українці вимагають, виходить по-за межі їхньої тактики і може розбити їх роботу, яка може йти лише по середній лінії, по лінії погодження всіх.

Питання миру мусіло бути трактоване ще в своєму аспекті економічному, але після доповіді п. Крузе ніхто не зважився взяти слово, бо, очевидно, делегації не були до цього підготовані. Рішено було в резолюціях згадати лише принцип економічної справедливости. Тези доповіді п. Крузе зводилися до того, що світове господарство мусить мати якийсь план і особливо що-до сирівців і їх розподлу. Коли б цього можна було договорами досягти, це дало б велике заспокоєння і сприяло б справі миру, бо таким чином були б ослаблені ті автарктичні тенденції, які зараз всюди помічаються. До цієї цікавої теми очевидно повернеться слідуєчий конгрес «СІАМАС'у». Після вичерпання цих двох цікавих пунктів, решта порядку денного конгресу, професійні питання були обговорені і прийняті без великих дебатів. Ще на одному питанню був спинився конгрес — на організації підсобних організацій молоді, але справа те-ж була одкладена, бо питання не було простудійоване до кінця комітетом.

По закінченні всіх питань і дебатів, конгрес обрав резолюційну комісію для опрацювання резолюцій, яка по перерві і подала їх уже в зредагованому вигляді. Подаємо важливіші з них, як вони були прийняті конгресом:

«XIII Асамблея СІАМАС'у стверджує, що люде всіх країв, які брали участь у війні і які почувають одні до одних взаємну

повагу, до їхніх патріотичних почувань, рішили боротися всіма силами в інтересах їхніх батьківщин і цивілізації проти повороту війни;

«вона рівно-ж переконана, що війна не є якоюсь фатальністю що завжди можливо справедливо і без насильства вирішати всі інтернаціональні суперечки;

«вона протестує тако-ж проти насильств, які робляться в деяких частинах світа противно міжнароднім зобов'язанням і адресує гарячий заклик до всіх відповідальних осіб і публічних опіній, щоб було закінчено ці криваві події і щоб було розсіяно цю атмосферу, повну тривоги, що висить над цілим світом.

«Асамблея стверджує, що не може бути тривалого миру без організації, практично посилюючої солідарність всіх народів світу, які б не були їхні сили і їхній внутрішній режим; вона заявляє, що бувші комбатанти містять в першій ряді, що торкається організації миру, Лігу Націй, якої небезпечні слабості більше походять від поведінки урядів, які репрезентовані в Женеві чи які не репрезентовані там, ніж від хибної її структури.

«Бувші комбатанти лишаяються міцними прихильниками фундаментальних принципів, дотримання даного слова, примирення, арбітражу, колективної безпеки через взаємну допомогу.

«Перегонки зброєнь, які тепер нищать всі народи, можуть бути спинені лише, коли Ліга Націй буде досить посилена, щоб дати zagrożеним народам колективну допомогу і відняти у еventуального напасника всяку можливість злочинного підприємства і всякої войовничої спроби.

«Економічна непевність Європи може бути дійсно полагоджена лише кращим розподілом необхідних для народів багавств.

«З огляду на переважуючий вплив моральних сил, бувші комбатанти настоюють на необхідності розвитку взаємного ознайомлення народів усіма способами, зокрема вихованням молоді у співзвучності з духовними ідеями бувших комбатантів. Майбутність миру залежить від поваги до достоїнності людської особи, від розумного прив'язання індивідуума до його батьківщини і від довірливого співробітництва націй».

Цю резолюцію про мир доповнено ще резолюцією економічного порядку, саме:

«СІАМАС міркує, що для того, щоб уникнути війни треба за всяку ціну впорядкувати світову економіку. Щоб полегшити цю так необхідну економічну перебудову, СІАМАС висловлює побажання, щоб було скликано найшвидше європейську конференцію на основі програми-мінімум. Він думає, що можна досягти дійсних погоджень лише в міру того, як кожна нація буде мати реальний економічний суверенитет, що дасть змогу ділати цим договорам у напрямі зближення народів».

Що-до решти резолюцій, то, як ми вказали, вони мають чисто технічний характер і професійний, і могли б цікавити українських вояків у своїй державі.

Закінчився конгрес обранням Міжнародного Комітету СІАМАС'у, до якого переобрано на голову Ж. Деляоша (Франція), депутата Вагнера (Польща) і т. д. — все старих діячів СІАМАС'у, що утворили його ідеологію і практику.

Наприкінці відмітимо де-які спостереження загального характеру. Технічно конгрес було влаштовано досконало, що-до організації прийняти чужих делегацій і гостинності французькі комбатанти перевищили самих себе. Французький уряд виявив у відношенні до конгресу високе зацікавлення й увагу, на його урочистостях перебувала майже половина ради міністрів. Це пояснюється тим, що добра частина міністрів є бувші діячі СІАМАС'у.

Так само французька преса цього разу присвятила працям конгресу велику увагу. Не можна не підкреслити й атмосфери конгресу: вона була дійсно товариською і широкою по духу. Дебати конгресу відбувалися в атмосфері високої толерантності і куртуазії.

Само собою розуміється, що конгрес був корисним і для української справи, яка могла бути на нього висунута і перед ним поставлена. Щоб там не було, але всякий такий конгрес представляє опінію широких кол чужинного громадянства. Українська справа, український погляд мусить до нього доходити. Скажемо більше: Спілка Інвалідів і Товариство бувших Вояків Армії УНР у Польщі, що вже довгий час співпрацюють із СІАМАС'ом, мусять навіть посилити там свою діяльність; для цього є завжди способи: представлення докладів, внесення, постійний контакт із Комітетом, одним словом тривкий зв'язок, який творить атмосферу і взаємовідносини. В загальній боротьбі за мир чесний і справедливий Україна мусить мати велике слово!

Н. Т...чук

НА УВАГУ УКРАЇНЦЯМ, ЩО ІДУТЬ ДО ПАРИЖА НА ВИСТАВУ

На міжнародню виставу в Парижі з'їдяться люди звідуєль, чимало збирається й українців з рідного краю та з еміграції. Землякам нашим слід пам'ятати, що в чужому місті є українське культурне огнище — Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі, 41, rue de la Tour d'Auvergne, Paris-9.
Телефон: TRU 53-36.

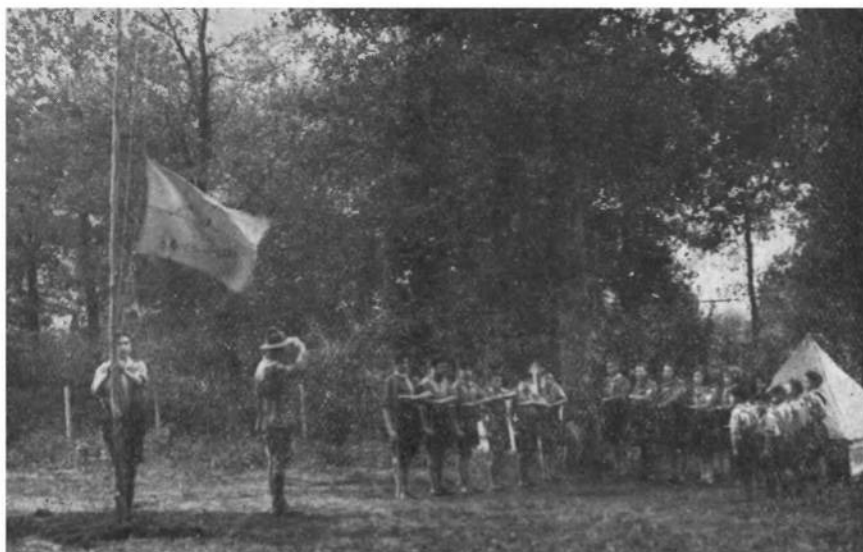
«ЦВІТ УКРАЇНИ І КРАСА ...»

Скоро промайнули п'ять тижнів, протягом яких у Франції відбувався пластовий табір. Він, ніби, не встиг одкритися, як уже треба писати про його закриття. Але й за той короткий час табір цей дав максимум того, що можна було від нього взяти в наших умовах.

Передусім табір мав досконалого коменданта в особі п. С. Сірополка із Праги, який сам завжди «пластує». Його досвід і знання пластової справи, та енергія, з якою він провадив пластовий вишкіл із дітьми, зпричинилися до того, що у Франції із «вовченят» організовано вже два правдивих пластових гуртка в Шалеті, і треба думати, що третій буде зорганізовано в Ліоні, звідки в таборі був великий уже хлопець, 15 літ, і який, зіставши пластуном, зуміє, певно, повести гурток у себе, що складається із хлопців підходящого віку. Розуміється, працю над вовченятами в таборі уможливила та робота, яку з ними протягом минулого шкільного року провели учителі школи — пп. Зубенко та Семмо.

Другою причиною до успіху табору було велике зацікавлення у самих дітей. Старші, які тепер стали пластунами, з повною свідомістю поставились до тих завдань, які перед ними кляло таборування, і в таборі вони не лише бавилися, а й пильно вчилися. Це дуже приємно констатувати той великий інтерес у дітей до Пласту. І разом з тим це дуже повчаюче. Показує це той напрям, в якому треба працювати тим, хто думає над широким національним вихованням українських дітей на еміграції. Дійсно, яка наука може бути цікавішою для дитини, як не та, що тісно зв'язана із забавою, що навіть сама є забавою, але яка разом із тим підкладає такий міцний ґрунт під національну свідомість і виробляє силу, характер та прищеплює жадобу до служби країні і народові.

Дуже велика приємність дивитися на молоде українське покоління, яке виховується з малих літ у національному дусі. Коли ви зайдете до пластового табору, то в більшості застанете забаву, а у маленьких забаву виключно. Але ці маленькі, роблячи хоровод, співають «Цвіт України і краса, скобів орлиний ми рід...» або й просто «Ще не вмерла...» Старші, бавлячись, ніби жартом говорять, наприклад: «Пластун завжди веселий і усміхнений», і непомітно, може для себе самих повторюють пластовий закон. А підняття і спущення українського прапора вранці і ввечері. Іноді, коли зіспується погода, ця церемонія робиться тільки в присутності старших, але звичайно на тій урочистості присутні всі діти. Вартовий пластун або пластунка вишикує коло прапора всіх чотирекутником, зробить перевірку, перекликаючи всіх із списку, а присутні, як у війську, коротко відповідають—«Я!». Потім рапорт вартового комендантові і його-ж команда: «Почесть дай!» А далі ця для багатьох з пластунів, — я певен, — незабутня

Пластовий табір у Шалеті

Урочисте підняття українського прапора вранці, під спів пластового гімну. Прапор цілий день високо має над табором до вечера, коли його пластуни спускають з такою-ж урочистістю.

Перед фронтом — комендант табору С. Сірополко.

хвилина, коли гарний український прапор поволі підіймається догори, а околиці наповнюються співом пластового гімну.

Але скоро пройшли ці милі таборові дні. Табор було закрито в неділю, 19 вересня ввечері. Протягом двох днів перед тим ґрунтовно проводився іспит старшим. Чотирнадцять узнано було пригтовленими на молодшого пластуна — 7 хлопців і 7 дівчат. Велику радість справляє іспитувати цих малих хлопців і дівчат, які дуже часто, ніби читають, викладають вам пластові закони, пишуть на землі пластові знаки, добре розбираються у французькій військовій мані району табору, в'яжуть узли — рибальський, морський, ключку, мандрівницький і т. д.

З нетерпеливістю чекали вони оголошення вислідів іспитів, який було оголошено комендантом перед фронтом при останній вечірній збірці; коли прапор було спущено аж до наступного табору.

Пластовий табір у Шалеті

Пластуни грають у «третяки»

---

* * *

Того-ж вечера, 19 вересня, влаштували пластуни «багаття» —огнище, коло якого відбулася урочистість складення пластової обітниці тими, що зробили іспит, а потім виконано було й артистичну програму вечера.

«Багаття» палає ясным полум'ям на власній землі Української Громади в Шалеті й освітлює дерева навколо та чисельне громадянство, що зібралося на пластове свято своїх дітей.

Підписаний, в якості пластового референта у Франції, звернувся із словом до громадянства про значіння й важливість пластового свята, підкреслюючи його особливо з тої причини, що пласт не може існувати на українських землях, та складаючи подяку од громадянства навчителям української школи в Шалеті пп. Зубенкові й особливо Семмові, які пластово виховували дітей протягом шкільного року, а тако-ж і комендантові табору п. С. Сірополкові, який в таборі вивчив і зформував два гуртки пластунів із вовчєнят.

Відбулася потім обітниця пластунів. Ось вони вишикувалися окремо, ближче, в ряд — 14 душ, віддаючи «поклін» — пошану,

менші за ними. Обітницю одібрав комендант табору. Твердо падали слова обітниці із уст малих юнаків і юначок :

«Словом чести обіцяю, що буду виконувати свої обов'язки перед Богом, Батьківщиною та Українським Народом,
«повсякчасно всім допомагати
«і коритися пластовим законам».

Одні з перших у Франції, пластуни видимо відчувають всю урочистість хвили. Вони поважні, і їх дитячі лица, коли так можна висловитися, — мужні і діловиті.

Підписаний, яко пластовий референт і до них звернувся у цю хвилину із відповідним словом.

Далі до пластунів звернувся із словом голова Шкільної Ради у Франції п. полк. Вербицький, зазначаючи заслугу вчителів у організації Пласту та коменданта табору й підкреслюючи важність хвилини, коли пластуни вступають тепер до свідомого українського життя й приготівляють таким чином із себе молоду зміну своїм батькам.

На закінчення церемонії пластуни постановили вислати такий лист-заклик до українських дітей на еміграції:

«Пластуни й пластунки, що відбули табор у Шалеті у Франції, вітають усіх українських юнаків і юначок на еміграції та закликають їх усіх до українського пластового гурту. Український Пласт чекає на вас! Скоб!» †

Багаття горить уже великим вогнем. Далеко навколо цей огонь прорізає темноту вечера й ясно освітлює щасливі лица пластунів і задоволені обличчя старших. Комендант С. Сірополько останній раз лівою рукою, по-пластовому, стискує ліві руки своїх вихованців, і табор, перший скромний пластовий табор у Франції, скінчено. Відбудуться ще виступи пластунів у співах і танцях — і розхід до наступного табору, треба надіятись — наступного року.

Спочатку йдуть співи. «Цвіт Україна і краса...» заміняє «За Україну»... Потім «аркан», який виконали хлопці в пластових одностроях, далі «гопак колом» — пластунки в українських убраннях, а пластуни в пластових, потім «чумак» в чумацькому вбранні, «гопак» — однією парою.

На закінчення — український національний гімн, і радісне пластова свято, далеко од рідної землі, де українські діти позбавлені щастя «пластувати», свято українського юнацтва — закінчено.

Але віримо, що ці юнаки занесуть ще український пластовий прапор і на рідну українську землю. Вони не дурно співають:
— За Україну, за її волю, за честь, за славу, за народ!..

Семен Нечай

ЛИСТ УКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА ПРИХИЛЬНИКІВ ЛІГИ НАЦІЙ ДО МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ФРАНЦІЇ У ЖЕНЕВІ

---

21 вересня с. р. генеральний секретарь Українського Товариства Прихильників Ліги Націй проф. Роман Смаль-Стоцький, після промови на Асамблеї Ліги Націй, яку виголосив французький міністр закордонних справ п. Івон Дельбос, надіслав йому наступного листа:

Екселенціє!

Члени Укр. Товариства Прихильників Ліги Націй, що знаходяться зараз у Женеві, з найбільшою увагою вислухали вашу визначну промову 18 вересня на асамблеї Ліги Націй. Ми були глибоко схвильовані вашими словами про «перший і необхідний етап оздоровлення, що має закінчитись міжнародньою співпрацею», а саме—«пошану до прийнятих зобов'язань, що являється підставою самої цивілізації». Ми вам особливо вдячні за слідуючі слова: «Вшановання свого підпису це не лише питання чести, але й життя або смерті для всіх народів».

Ці слова нам болюче пригадали трагічну долю нашої батьківщини: совітський уряд офіційним документом, підписаним Леніним, визнав незалежність України, так само, як Грузії, але це не перешкодило червоній армії силою окупувати ці країни. Тому ми вам дуже вдячні, що ви, кінчаючи вашу промову, пригадали п. М. Літвінову, що «кожне насильство разом з тим являється переступком і самогубством».

Прошу вас, Екселенціє, прийняти запевнення в моїй глибокій пошані.

Проф. Роман Смаль - Стоцький

Генеральний секретарь

О Д РЕДАКЦІЇ

Редакція «Тризуба» уділяє місце для статей і зміток про життя організацій українських дітей на еміграції, як Пласт, наприклад, українських шкіл, притулків та взагалі на теми українського національного виховання дітей.

Подібний матеріал ознайомлює український загаль з уже проведеною працею на тому полі та може намітити шляхи до праці дальшої.

Разом з надсиланими статтями на згадані теми Редакція «Тризуба» приймає тако-ж для вміщення в журналі цікаві фотографії з життя пластових гуртків, шкіл та дитячих свят.

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

й читальня при ній (41, rue de la Tour d'Auvergne, P a r i s 9)
відкрита в середу й четвер — 6-9 г., суботу — 4-8 і в неділю -- 2-6

При Бібліотеці Музей С. Петлюри

В читальні 90 органів преси — журналів, газет, бюлетенів з
ріжних країн, де живуть українці.

Книжки видаються додому. За читання 5 фр. у місяць (за одну
книгу) і 25 фр. безпеки.

Коштом читача висилаються книги тако-ж і на провінцію.

Висока Школа Позаочних Студій

Український Технично - Господарський Інститут

в Подєбрадах у Чехословаччині

приймає й далі без обмеження речінця вписи на такі студії:

1) Високошкільний Економічно - Коопера-
тивний відділ—8 семестрів, підвідділи: кооперативний та торго-
вельно-промисловий.

2) Висока Школа Політичних Наук — 6 семестрів.

3) Курси Українознавства — 3 семестри.

4) Фахові й практичні короткоречінцеві кур-
си: бухгалтерії, чужих мов (англійської, німецької та французької),
пасічництва, садівництва, консервації й технічного перероблення садови-
ни та городини, обробки шкіри, миловарства, радіотехники, фотографії.

Звертатися на адресу: Ukrajinský Technicko-Hospodářský Institut.
P o d ě b r a d y . T ě c h o s l o v a c k y .

Редакція «Тризуба», Українська Бібліотека ім. С. Пет-
люри в Парижі, Союз Українських Емігрантських Ор-
ганізацій у Франції та Громада Українських Емігрантів
у Парижі з глибоким жалем сповіщають, що відома
артистка-малювачка й українська патріотка

С о ф і я   Л Е В И Ц Ь К А

навіки спочила в Парижі 20 вересня с. р.

ХРОНІКА

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

У Франції

З життя Укр. Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі

— Виклад у Бібліотеці п. Ю. Пономаренка. 11 вересня с. р. відбувся в Бібліотеці вельми цікавий виклад композитора п. Ю. Пономаренка, який було влаштовано у зв'язку з виставою в Бібліотеці, присвяченою пам'яті Гетьмана І. Мазепи. Виклад на тему «Легенди про Гетьмана Івана Мазепу в світовій музиці» представив слухачам, як цікавою являлася для композиторів в Європі легенда про І. Мазепу, та перегляд музичних творів з тією легендою зв'язаних.

Дуже цікаво відмітити при тому, що одних опер було написано десять. Ледве чи який інший сюжет користувався таким успіхом, як та легенда, що її зв'язано з іменем Гетьмана І. Мазепи.

— За місяці червень-липень-серпень надійшли пожертви до Бібліотеки книгами та, іншими речами від: 1) Ред. «Тризуба» — 6 кн. 2) Музичн. Т-ва «Торбан» у Львові — 3 зш. нот, 3) п. С. Якименка — 9 кн., 4) п. І. Хмелюка — 1 кн. і 3 ч. журналів, 5) В-ва «Самоосвіта» — 3 кн., 6) п. сотн. кн. В. Бунакова - Хотістівського — 1 ч. журналу, 7) В-ва «Хортиця» — 2 кн., 8) п. посла Ст. Скрипника — альбом світлин з урочистостей на честь С. Петлюри в Рівному й Рівенщині р. 1936, дві військ. печатки, 36 різних малих друків, три великого формату світлин, 1 кн., стінна газета «Зоря», видана українською гімназією в Рівному в річницю смерті С. Петлюри р. 1937, 9) В-ва «Світ Дитини»

— 3 кн., 10) В-ва «Українська Бібліотека» — 1 кн., 11) п. Гузара Л. — 1 кн., 12) Укр. Націон. Колонії в Манджу-Ті-Куо, Харбін, — три доклади про С. Петлюру, звіт з діяльності У. Н. К. та кілька малих друків, 13) В-ва «Самоосвіта» — 1 кн., 14) Орієнтального Інституту в Неаполі — 1 кн., 15) А. Кістя з Америки — проспекти, афіші й журнал, 16) п. Гр. Маслока — 4 світл., 17) В-ва «Українське Слово» в Парижі — 3 прим. книги. 18) Ред. «Народньої Справи» — 1 кн., 19) В-ва «Меч» в Парижі — 33 примірн. книги «Українській Впрощ», 20) Українського Наукового Інституту в Варшаві — 1 кн., 21) В-ва «Світ Дитини» — 1 кн., 22) Видавця І. Тиктора — X-XI зшитки «Української Культтури», 23) пані Уляни Кравченкової — 3 кн., 24) проф. О. Кошиця — 5 кн., 27) більших і менших альбомів красивид, великий портрет О. Кошиця, кілька провідників по різних країнах, пакет з рецензіями на концерти Української Капели в Європі та Америці, 25) п. А. Чехівського — 3 кн., 26) маляра Перебийніса — портрет Гетьмана Мазепи та два портрети українських старшин з часів визвольної боротьби, 27) п. Л. Янушевича з Праги — 12 світлин українських діячів, 1 журнал та 16 малих друків, 28) п. О. Бойкова — 6 кн., 29) п. І. Хмелюка — 1 музичний етюд, 30) В-ва «Українська Бібліотека» — X кн., 31) пані К. Антоновичевої з Праги — 16 листівок, 33) В-ва «Вістника» — 1 кн., 34) д-ра Ю. Студинського — 1 кн., 35) інж. Юр. Яковлева — одна печатка мідна, дві печатки гумових, 1 атлас, 36) п. Пашина — 1 світлина 37) п. П. Черкаського — 7 світлин 38) В. Прокоповича — барельєф Шевченка, роботи В. Масютина, 39) Олекси Чехівського — 1 кн., 40) І. Карбовського —

4 брошури, 41) п. Сердюка з Гавру — 4 кн., 8 чч. журналів та 18 листівок, 42) Б. Онацького — 4 книги італ. мовою.

Всім жертводавцям Ради Бібліотеки складає сердечну подяку.

— Українська Школа в Парижі починає новий 1937-38 шкільний рік в четвер, 7 жовтня с. р. Батьків, діти яких ще не вчачали до школи, проситись зголосити їх на адресу голови Батьківського Комітету — М. Nagluk, 65, rue St. Louis-en-l'Île, Paris 4.

Відділ української преси на Міжнародній Виставі в Парижі

Товариство Прихильників Ліги Націй влаштувало в павільйоні преси на міжнародній виставі в Парижі відділ української преси.

Українські видання для цього відділу предоставила Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі, всього 130 назв. Крім того, Бібліотека звернулася з проханням до тих українських видавництв, що не присилають своїх видань до Бібліотеки, прислати до українського відділу в павільйоні преси хоч по одному примірнику своїх видань.

СПРАВОВДАННЯ

Комісії по будові хреста пам'ятника на могилі поручн. 2-ої Волинської дивізії Армії УНР Л. Кушніра, якого поховано на кладовищі La Tronche (Isère) у Франції.

На пропозицію п. Вонарха - Варнака комісією було створено в такому складі: від Гренобльської громади п. С. Червонецький, від Старшини 2-ої Вол. дивіз. хор. Л. Токайло, від місцевої філії Т-ва б. Вояків призначено було п. П. Козельського (який із комісії вийшов, а замість його став п. Вонарха-Варнак).

П о с т у п л е н н я :

	франків
1. По підп. листу від Громади в Шато-де-ля-Форе	20.—
2. — — — — — в Греноблі	85.50
3. — — — — — в Ліоні	71.—
4. — — — — — в Шалеті	15.—
5. — — — — — в Каннах	27.—
6. Від Панни Олени Ляроз (францужанка)	50.—
7. Від чл. Комісії п. п. С. Червонецького і Л. Токайла по 10 фр.	20.—
8. Від Гренобльської Емігр. Громади, згідно з ухвалою заг. зборів	15.50
9. Від Н. Н.	8.—
Разом	312.—

В и д а т к и :

1. Заплачено за хрест-пам'ятник і перевозку	140.—
2. Заплачено мулярові за поставлення хреста, пісок і цемент	44.—
3. Заплачено за мармурову дошку з написом золотими літерами українською і французькою мовами	116.—
4. Листування і роз'їзди	12.—
Разом	312.—

Комісія складає глибину подяку всім жертводавцям і Громадам, що переводили збірку, зокрема комісія висловлює щире подяку Панні Олені Ляроз за її пожертву і за її догляд та опікування могилкою св. п. поручн. Кушніра. Хрест було освячено о. прот. І. Бриндзаном.

15 вересня 1937 року.

Гренобль.

Члени Комісії :
 І. Вонарха - Варнак
 С. Червонецький
 Л. Токайло.

Редакція і адміністрація : 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9
 Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
 Редагус — Комітет

Адміністратор : Іл. Косенко

Le Gérant : M-me Perdrizet